

ня нових адміністративно-правових норм, скільки наповнення їх принципово іншою ідеологією, яка б доводила бажання держави не регулювати культуру, а сприяти її розвитку.

Список літератури: 1. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Т. 1. Заг. част. / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К., 2004. 2. Теорія государства и права: Курс лекцій / Под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. М., 2003. 3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підруч. / Пер. з рос. Х., 2001. 4. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. К., 2007.

Надійшла до редколегії 05.10.07

І. Г. Запорожець

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Реформування адміністративного права, яке відбувається сьогодні в Україні, передбачає не тільки уточнення предмета зазначеної галузі права, зміну назв та змістовного наповнення її окремих інститутів, але й, що більш важливо, зміну ролі та призначення цієї правової галузі у регулюванні та захисті суспільних відносин. Інакше кажучи, адміністративне право поступово перетворюється у найпотужнішу та найвпливовішу галузь публічного права. І це справді так, оскільки наразі майже не залишилося такої сфери життєдіяльності нашої держави, де б не використовувалися норми адміністративного права під час регулювання відповідних відносин. Відмітимо, що це стосується як тих сфер, що завжди, так би мовити, перебували під впливом адміністративно-правового регулювання, так і тих, що, як вважалося, перебувають у сфері дії приватноправового регулювання. В останньому випадку мова йде, зокрема, про інститут інтелектуальної власності, який, будучи складовим елементом галузі цивільного права, не позбавлений також впливу і адміністративно-правових норм.

Зупиняючись більш докладно на зазначеному питанні, необхідно вказати, що на сьогодні норми адміністративного права не тільки здійснюють регулювання певних суспільних відносин, які виникають у зв'язку із, наприклад, реєстрацією прав на той або інший об'єкт права інтелектуальної власності, але й відіграють вагомую роль під час їх захисту. Разом з тим аналіз адміністративно-правової літератури (мова йде, перш за все, про наукові доробки таких вчених, як В. Б. Авер'янов, Ю. П. Битяк, А. С. Васильєв, І. П. Голосніченко, Є. В. Додін, С. В. Ківалов, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, А. О. Селіванов, М. М. Тищенко тощо) свідчить про те, що в ній проблеми захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності залишаються висвітленими недостатньо. Завдання даної статті полягає саме в тому, щоб запропонувати конкретні

шляхи удосконалення адміністративно-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Переходячи безпосередньо до вирішення названого завдання, вважаємо за необхідне, в першу чергу, визначитися з розумінням терміна «адміністративно-правовий захист», провести його відмежування від інших категорій. Подібний крок, на нашу думку, дозволить зробити викладення матеріалу логічно виваженим і послідовним.

Аналіз відповідної наукової літератури дозволяє зробити висновок, що поряд з терміном «адміністративно-правовий захист» авторами дуже часто використовується і поняття «адміністративно-правова охорона». При цьому іноді трапляється так, що науковці уникають проведення розмежування зазначених категорій, на підставі чого складається таке враження, що названі терміни використовуються ними як синоніми. Висловлюючи власне ставлення до подібної ситуації, відмітимо, що, на нашу думку, між «охороною» і «захистом» є суттєві відмінності, встановленню яких ми приділимо певну увагу.

На сьогодні значна кількість вчених схиляється до необхідності розмежування згаданих термінів. Так, на думку Н. І. Матузова, охорона та захист суб'єктивного права або охоронюваного законом інтересу – не одне й те саме: охороняються вони постійно, а захищаються тільки тоді, коли порушуються. Захист є моментом охорони, однією з її форм, але ці поняття не збігаються [1, с. 130–131]. Подібних поглядів дотримуються і представники адміністративно-правової науки. Д. М. Бахрах також розрізняє ці поняття, обираючи критерієм їх розмежування момент порушення прав: на його думку, до порушення прав діють заходи охорони, а після порушення – заходи захисту. При цьому під охороною він розуміє сукупність різних взаємопов'язаних між собою заходів, які здійснюються як державними, так і громадськими організаціями і спрямовані на попередження порушень, усунення причин, що їх викликали, і тим самим сприяють нормальному процесу реалізації громадянами їх прав і свобод. У свою чергу, під захистом він розуміє примусовий (відповідно зобов'язаної особи) спосіб здійснення суб'єктивного права, який застосовується в установленому законом порядку компетентними органами або самою правомочною особою з метою поновлення порушеного права [2, с. 47].

Відмітимо, що і ми поділяємо наведений підхід до розмежування термінів «охорона» та «захист», у зв'язку з чим під адміністративно-правовим захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності пропонуємо розуміти передбачену нормами адміністративного права діяльність відповідних державних органів, перш за все правоохоронних і контролюючих та їх посадових осіб, щодо поновлення порушеного права на об'єкт інтелектуальної власності,

припинення таких порушень, а також створення необхідних умов для притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у вчиненні протиправних дій, наслідком яких є заподіяння шкоди правам та законним інтересам суб'єктів інтелектуальної власності. У передбачених законом випадках адміністративно-правовий захист прав на об'єкти інтелектуальної власності може пов'язуватися також і з притягненням органом виконавчої влади винних осіб до юридичної відповідальності. Особливістю адміністративно-правового захисту є також і той факт, що він має тимчасовий характер і після досягнення своїх цілей трансформується в адміністративно-правову охорону.

Отже, як випливає з викладеного, правовою підставою для здійснення адміністративно-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності є норми адміністративного права, які, як відомо, зосереджено у великій кількості нормативних актів різної юридичної сили. Разом з тим зазначимо, що адміністративно-правові норми регулюють також і порядок здійснення адміністративно-правової охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, тому необхідно визначитися з тими правовими актами, які мають відношення саме до захисту зазначених об'єктів, оскільки тільки через аналіз відповідних правових норм можна дійти висновку про наявність певних недоліків у змісті даного інституту. Зазначене завдання може бути вирішено, як ми вважаємо, шляхом введення додаткового критерію для такого пошуку, яким може бути метод, з використанням якого здійснюється адміністративно-правовий захист. Отже, інакше кажучи, нас цікавить метод або сукупність методів, які, базуючись на нормах адміністративного права, забезпечують адміністративно-правовий захист прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Таким методом, на наш погляд, є, насамперед, метод адміністративного примусу, правову підставу якого якраз і становлять норми адміністративного права [3, с. 43].

Адміністративний примус, як відомо, є досить складним правовим утворенням, до змісту якого входять заходи адміністративного попередження, адміністративного припинення та адміністративної відповідальності. З цим погоджується і це визнає більшість вчених-адміністративістів. Проте єдності поглядів не спостерігається у іншому питанні. Справа в тому, що коли науковці ведуть мову про призначення адміністративного примусу, то частина з них наголошує на тому, що адміністративний примус застосовується з метою захисту правовідносин [4, с. 189], у той час коли інші стверджують, що адміністративному примусу властива функція охорони суспільних відносин [3, с. 41]. Тому необхідно відмітити, що ми схильні розділити другу з названих точок зору, оскільки, як було встановлено вище, охорона є більш широким

поняттям, ніж захист, який входить, до речі, до змісту охорони. Але ми переконані і в тому, що, розглядаючи призначення адміністративного примусу, необхідно вести мову як про його правовохоронну, так і про правозахисну функції. Подібний висновок ми робимо, виходячи із різного призначення примусових заходів, які входять до змісту зазначеного методу державного управління. Так, адміністративно-примусові заходи можуть застосовуватися не тільки у зв'язку із вчиненням правопорушень (тобто для захисту правовідносин), але і за їх відсутності, коли необхідно їх попередити або забезпечити громадський порядок і громадську безпеку під час різних надзвичайних ситуацій (стихійних лих, епідемій, епізоотій, аварій, катастроф тощо (для охорони правовідносин)).

Отже, необхідно вказати, що, на нашу думку, адміністративно-правовий захист прав на об'єкти інтелектуальної власності здійснюється за допомогою заходів адміністративного припинення та заходів адміністративного стягнення, на удосконаленні змісту та порядку застосування яких ми і зупинимось. Значення таких заходів у системі правових засобів захисту прав на об'єкти права інтелектуальної власності важко переоцінити, оскільки їх використання дозволяє вирішити ряд завдань: по-перше, припинити порушення правових норм, які регламентують порядок користування, володіння, розпорядження правами на об'єкти права інтелектуальної власності; по-друге, створити умови для подальшого притягнення винних осіб до відповідальності; по-третє, усунути шкідливі наслідки порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності; по-четверте, запобігти вчиненню нових порушень; по-п'яте, відновити попередній правовірний стан.

Система заходів адміністративного припинення та заходів адміністративної відповідальності на сьогодні включає досить великий перелік [5, с. 80–82]. Більшість з цих заходів отримали у нормативних актах належну правову регламентацію, проте зустрічаються і такі, порядок застосування яких вимагає певного удосконалення. При цьому відмітимо, що у багатьох випадках проблема полягає не стільки в недосконалості процедур застосування того чи іншого примусового заходу, скільки в недосконалості визначенні компетенції суб'єктів, покликаних застосовувати такі заходи на практиці.

Показовою у цьому плані є діяльність працівників Державної податкової адміністрації України, які відповідно до Закону України «Про державну податкову службу в Україні» [6] здійснюють контроль за нарахуванням і сплатою податків при ввезенні та виробництві аудіо- та відеопродукції на території України. На підставі чинного законодавства вони здійснюють заходи з вилучення та знищення контрафактної продукції, що сприяє захисту інтелектуальної власності, у тому числі авторських прав на аудіо- та відео-

продукцію. У той же час працівники Державної податкової адміністрації не мають достатніх повноважень для реалізації названих вище обов'язків. Справа в тому, що законодавець не наділив цих посадових осіб правом складання адміністративних протоколів за фактами вчинення правопорушень, передбачених, наприклад, ст. 164⁹ КУпАП [7], і це незважаючи на те, що боротьба з даним правопорушенням є одним з напрямків протидії розповсюдженню контрафактної продукції, чим, власне, і повинні займатися працівники податкової служби.

Не можна визнати належно забезпеченою з правової точки зору і діяльність інших суб'єктів, задіяних у справі забезпечення захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. У даному випадку мова йде, зокрема, про посадових осіб органів управління племінною справою у тваринництві та державних інспекторів з питань інтелектуальної власності. Зазначені посадові особи під час виконання покладених на них обов'язків мають право застосовувати різні заходи адміністративного припинення, наприклад, видавати обов'язкові для виконання розпорядження (приписи) про усунення відповідних порушень. Однак реалізація зазначеного права не отримала необхідного організаційно-правового забезпечення. Мається на увазі те, що особи, які порушують вимоги законодавства про інтелектуальну власність, можуть абсолютно спокійно проігнорувати звернений до них припис, оскільки за відмову виконувати законні вимоги названих вище посадовців юридичну відповідальність не передбачено. На нашу думку, подібну ситуацію не можна визнати нормальною, оскільки виконання законних вимог суб'єктів, покликаних захищати права на об'єкти інтелектуальної власності, ставиться в залежність від бажання зобов'язаної особи. У подібній ситуації суб'єкт контролю, на нашу думку, має бути наділений примусовими повноваженнями, які б могли полягати у його праві на складання протоколу про адміністративне правопорушення, пов'язане з невиконанням його законних вимог. Відмітимо, що на сьогодні КУпАП містить більше двадцяти статей, які встановлюють адміністративну відповідальність за подібні дії, які вчинено щодо різних категорій посадових осіб державних органів. У зв'язку з цим доцільно розглянути питання про можливість доповнення КУпАП статтями, які б встановлювали відповідальність за невиконання розпоряджень або приписів: а) посадових осіб органів управління племінною справою у тваринництві; б) державних інспекторів з питань інтелектуальної власності.

Певного доопрацювання вимагають також і інші статті КУпАП. Так, на нашу думку, у ст. 51² КУпАП має бути визначено, що порода тварин також ставиться під правовий захист адміністративного законодавства. Це необхідно з огляду на те, що породи тва-

рин є об'єктами селекційних досягнень, тобто є нічим іншим, як результатом інтелектуальної праці.

Таким чином, роблячи загальний висновок з викладеного, відмітимо, що на сьогодні адміністративно-правовий захист прав на об'єкти інтелектуальної власності є, на жаль, недосконалим. У чинному українському законодавстві залишається ще чимало прогалин, які знижують рівень правової охорони та правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. Подібна ситуація негативно позначається як на економіці нашої країни, так і на іміджі держави у світі. Отже, якнайскоріше має бути вжито усіх необхідних заходів, які б дозволили підняти адміністративно-правовий захист на об'єкти інтелектуальної власності на належний рівень.

Список літератури: 1. Матузов Н. И. Правовая система и личность. Саратов, 1987. 2. Бахрах Д. Н. Административное право: Учеб. М., 1996. 3. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції: Дис. ... д-ра юрид. наук. Х., 2002. 4. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. К., 2003. 5. Запорожець І. Г. Адміністративно-правові засади управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності: Дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2006. 6. Про державну податкову службу в Україні: Закон України // ВВР УРСР. 1991. № 6. Ст. 37. 7. Кодекс України про адміністративні правопорушення // ВВР УРСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

Надійшла до редколегії 01.11.07

І. С. Гриценко

КАТЕГОРІЯ «ЗАКОННІСТЬ» У РАДЯНСЬКІЙ НАУЦІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА (40-80-ТІ РОКИ ХХ СТ.)

У радянській адміністративно-правовій науці, як і в юриспруденції загалом, чи не найпопулярнішою темою для наукових пошуків була та, що пов'язувалася із дослідженням феномена «законність». Про законність писали і згадували представники усіх галузевих правових наук. Таку увагу до цієї проблематики, з одного боку, пояснити легко, а з іншого – досить складно. Щодо останньої тези мається на увазі, зокрема, те, що, на нашу думку, переважна більшість вчених добре розуміла, що законності у СРСР, у її справжньому, демократичному розумінні, не було, оскільки в державі не існувало найпринциповіших механізмів її забезпечення та гарантування. Виходячи з цього, можна припустити, що значна кількість наукових конструкцій та теорій, які були створені для встановлення змісту категорії «законність», мала штучний характер. Такий висновок, як уявляється, є принциповим, оскільки він зобов'язує українських дослідників під критичним кутом розглядати напрацювання радянських авторів, особливо у тому випадку, коли останні використовуються для обґрунтування сучасних науково-практичних концепцій. З огляду на викладене метою цієї статті є визначення через призму сьогодення основних